

організації ефективної пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання історії. Позаурочна діяльність учнів профільної школи в процесі навчання історії вважатиметься ефективною, якщо вона сприятиме реалізації цілей і завдань навчання історії, що визначені чинною програмою. Це насамперед дозволить підвищити рівень сформованості предметної історичної компетентності учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вяземский Е.Е. Теория и методика преподавания истории: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Е.Е. Вяземский, О.Ю. Стрелова. — М.: ВЛАДОС, 2003. — 384 с.
2. Колганова А.В. Трудовое обучение и воспитание младших школьников во внеклассной работе / А. В. Колганова // Начальная школа. — №4. — 1987. — С. 75-78.
3. Корсакова О. Про технологію диференційованого навчання / О. Корсакова // Рідна школа. — 2001. — № 9. — С. 44-46
4. Лозниця В.С. Психологія і педагогіка: основні положення. Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни / В.С. Лозниця — К.: «Екс об», 1999. — 118 с.
5. Пометун О. Забезпечити формування предметної історичної та громадянської компетентності учнів / О. Пометун // Історія в школах України. — 2008.—№ 7-8.— С. -3-6.
6. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О.І. Пометун. — К., 2007. — 144 с.
7. Пометун О.І. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. — К.: Генеза, 2006. — 328 с.
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О.Я. Савченко. — К.: Абрис, 1997.
9. Ступарик Б.М. Внеклассная работа – важный компонент трудового воспитания / Б.М. Ступарик. – Львов, 1986.

УДК 373.313.85:069

Михайличенко С.С.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Національного музею медицини України

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ ТА МУЗЕЮ

Стаття присвячена обґрунтуванню поняття «дослідницькі уміння» та умовам їх формування у взаємодії школи та музею.

Ключові слова: дослідницькі уміння, музейна педагогіка, музей.

Михайличенко С.С. Формирование исследовательских умений учащихся в процессе взаимодействия школы и музея. Статья посвящена обоснованию понятия «исследовательские умения» и условиям их формирования в процессе взаимодействия школы и музея.

Ключевые слова: исследовательские умения, музейная педагогика, музей.

Mykhaylychenko S.S. Development of research skills of senior pupils of classes in the process of co-operation of school and museum. Article is devoted to a concept substantiation «research abilities» and to

conditions of their formation in the course of school and museum interaction.

Key words: research skills, museum pedagogics, museum.

Проблема розвитку дослідницьких умінь учнів старшої школи була актуальною на всіх історичних етапах розвитку педагогічної науки.

Вивчення категорійно-понятійного апарату основних засад дослідження дало можливість уточнити зміст поняття *дослідницькі уміння*, під яким ми розуміємо готовність учнів до розумової діяльності на основі глибокого засвоєння основ наук, умінь самостійно отримувати знання.

Дослідницькі вміння характеризують ступінь теоретичної і практичної підготовленості учнів до виконання навчальних і практичних завдань, умінь правильно, швидко, чітко виконувати ту чи іншу навчальну, практичну роботу в різних умовах і за різних ситуацій.

У зв'язку з цим на підставі аналізу психолого-педагогічних досліджень (В. Андреев, Н. Недодатко) нами було визначено компоненти дослідницьких умінь, а саме: *інтелектуальний* (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, абстрагування, опис об'єктів, що вивчаються, індуктивний висновок, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, постановка проблеми, висунення гіпотези, її вирішення, пошук і використання аналогії, дедуктивний висновок і доказ), *практичний* (використання навчальної, довідкової та додаткової літератури, оформлення результатів дослідження), *самоорганізації та самоконтролю* (планування проведення роботи, раціональне використання роботи й засобів діяльності, регулювання і перебудова своїх дій, самоперевірка отриманих результатів, самооцінка).

Проблема формування та розвитку дослідницьких умінь знайшла широке відображення у науково-педагогічній літературі. Значний внесок у її розв'язання внесли В. Андреев, Л. Вишневська, В. Гнедашев, Я. Кривенко, Л. Левченко, А. Леонтович, М. Левін, Н. Недодатко, О. Павленко, А. Сологуб, С. Фамеліс та інші науковці. Більшість досліджень з цієї проблеми було здійснено на матеріалах середніх загальноосвітніх шкіл, і лише невелика їх кількість (Г. Пустовіт, В. Редіна) була присвячена розвитку дослідницьких умінь учнів у позашкільних закладах освіти. Проте залишається недостатньо розробленою проблема розвитку вищезазначених умінь старшокласників у позашкільних установах, зокрема в музеях історичного профілю.

Одним з перспективних напрямів навчання, що дозволяє найповніше виявляти й розвивати як дослідницькі уміння, так і потенційні творчі здібності старшокласників, є дослідницька діяльність (як творчий вид пізнання). Проблемі організації дослідницької діяльності учнів присвячено низку наукових праць А. Альбрехт, Н. Білик, С. Васильєвої, В. Гнедашева, В. Голобородька, М. Довгань, І. Кущенко, Л. Михайлик, Я. Рибалко, С. Серової,

Н. Фоміної, Г. Шумицької та інших вітчизняних дослідників, де проаналізовано організаційно-педагогічні та дидактичні аспекти дослідницької діяльності учнів, акцентовано увагу на її значенні у формуванні творчої особистості.

У російській педагогічній науці проблеми розвитку дослідницької діяльності учнів висвітлені в роботах Н. Алексеєва, В. Андреєва, Г. Іванова, В. Іванчихіна, І. Ільєсова, А. Каменського, А. Леонтовича, О. Обухова, А. Поддякова, О. Савенкова, В. Слободчикова, З. Смирнової, І. Усачової та ін.

Аналіз Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, Національної доктрини розвитку освіти, Концепції профільного навчання свідчить про те, що у змісті шкільної освіти особлива увага приділяється практичній і творчій складовим навчальної діяльності, розвитку здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти та самореалізації, а домінуючим видом навчання учнів у межах профільного навчання визнається дослідницька діяльність.

У зв'язку з цим виявлено, що наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття серед закладів, які впливають на професійне самовизначення старшокласників, особливу роль починають відігравати музеї історичного профілю, надаючи їм альтернативну форму розвитку дослідницьких умінь засобами музейної експозиції.

Теоретичний аналіз педагогічної та музеєзнавчої літератури дозволив визначити феномен *музею* як культурно-освітній та науково-дослідницький заклад, покликаний служити суспільству й сприяти його розвитку, зокрема учнівської молоді в реалізації її дослідницьких завдань у процесі вивчення історії.

Додаткові поняття, що вивчає музейна педагогіка, – методи керівництва процесом відвідування музею, які полягають у специфіці педагогічного впливу музейної інформації на різні соціальні й демографічні групи аудиторії; диференційований підхід до визначення мети, завдань і змісту впливу на різні групи відвідувачів; експозиційна діяльність, що передбачає урахування освітньо-виховної мети в розробці експозиційного сценарію; прогнозування розвитку музеїв у реалізації ними своїх педагогічних можливостей; моделювання нових засобів залучення особистості до історико-культурної спадщини тощо.

Успішна взаємодія школи та музею може бути забезпечена у випадку створення необхідних умов, а саме:

Перша умова – економічна, що визначається наявністю матеріальних можливостей організації та здійснення освітньо-виховної діяльності засобами музеїв.

Друга умова – змістовно-педагогічна, що передбачає надання загальноосвітнім закладам права самостійно визначати варіативні розділи змісту навчального плану, що можуть бути реалізовані у музейному середовищі шляхом комплексного співробітництва музею та школи.

Третя умова – змістовно-методична, що визначає готовність (підготовленість) учителів до спільної роботи з музейними закладами та наявність відповідного навчально-методичного забезпечення.

Головним завданням освітньо-виховної роботи засобами музеїв є створення комплексного співробітництва школи з музеєм як однієї з форм організації пізнавальної та дослідницької діяльності учнів.

Беручи до уваги принципи навчання і виховання, що закріплені в Концепції позашкільної освіти та виховання, а також напрацюваннями деяких науковців (Б. Столяров, В. Петренко), для навчально-освітнього процесу музейних закладів визначальними принципами є: *доступність і відкритість* музейних експозицій усім соціальним і віковим групам суспільства; *науковість* (тісний зв'язок і взаємодія навчального курсу з музейною експозицією, що відбувається шляхом ознайомлення учнів з об'єктивними науковими фактами, проблемами, закономірностями і забезпечує формування наукового світогляду); *активність* (активна роль старшокласників у ході засвоєння знань, умінь і навичок, їхня повноцінна та ефективна реалізація на практиці); *синтез інтелектуальної та практичної діяльності* (здобуті учнями знання у музеї трансформуються у внутрішні стимули, підґрунтя для нових можливостей пізнання найрізноманітніших сторін людського буття як свідомої творчої діяльності, що вимагає великих інтелектуальних зусиль і відкриває широкі перспективи для саморозвитку та самовдосконалення); *діалогічність експозиції* (діалог між минулим і сучасним, пам'яткою і учнем, суб'єкт-суб'єктна взаємодія музейного працівника, вчителя і учнів).

Ефективній реалізації педагогічно доцільних заходів, які сприяють навчання історії, є впровадження дидактичної моделі розвитку дослідницьких умінь в учнів, яка передбачає комплексну, поетапну й систематичну реалізацію цих заходів шляхом дотримання сукупності дидактичних умов:

- чіткої та налагодженої системи взаємодії школи та музею у вирішенні дослідницьких завдань у навчанні;

- створення позитивної емоційної атмосфери процесу дослідницької роботи в музеях, що стимулює розвиток інтелектуальної, мотиваційної сфери учнів;

- дотримання принципу максимальної відкритості й доступності історичних джерел музею для учнівських досліджень, а також діалогічності музейної експозиції (діалог між минулим і сучасним, пам'яткою та відвідувачем) та суб'єктів музейної комунікації (учителем, учнями і музейним працівником);

- посилення аксіологічного змісту при відборі навчальної інформації в процесі проведення екскурсій.

Слід виділити три групи критеріїв сформованості дослідницьких умінь:

Інтелектуальні – знання та розуміння механізму власних розумових дій під час аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, абстрагування й класифікації тощо.

Практичні – інтерес до історії науки та її проблем, ступінь сформованості умінь і навичок здійснювати історичні дослідження на базі музейних та інших дослідницьких закладів, ступінь сформованості умінь працювати з додатковою літературою, матеріалами сайтів мережі Інтернет, брати участь у науково-практичних конференціях, спілкуватися з вченими, педагогами, іншими учнями в ході реалізації дослідницьких завдань тощо.

Самоорганізації та самоконтролю – ступінь сформованості умінь самостійного оволодіння знаннями та засобами діяльності, що характеризуються не тільки прагненням до глибокого вивчення сутності явищ та їхніх взаємозв'язків, але й до винайдення для цього нових способів, умінь самоорганізації пошуково-дослідницької діяльності за всіма видами робіт без сторонньої допомоги.

Подальших наукових пошуків потребують питання можливості професійної підготовки музейних співробітників щодо ефективної розбудови дослідницького напрямку вивчення історії учнями в музеях історичного профілю та створення методично-інформаційного забезпечення щодо використання музейних експозицій у ході вивчення історичних дисциплін учнями різних ступенів загальноосвітньої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закатнов Д.О. Профорієнтаційна робота зі школярами в умовах профільного навчання / Д.О. Закатнов // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць. – К. – Житомир: В-во ЖДУ, 2004. – Кн. II. – С. 67–72.
2. Исаев И.Ф. Учебно-исследовательская культура как фактор творческого саморазвития старшеклассника в профильном обучении: [монография] / И.Ф. Исаев, Г.В. Макотрова. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2007. – 236 с.
3. Кизенко В.І. Варіативний компонент змісту освіти в старшій школі: посібник для вчителів, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, працівників органів освіти, аспірантів і студентів / В.І. Кизенко. – К.: Пед. думка, 2007. – 133 с.
4. Колінець Г.Г. Формування дослідницьких здібностей у старшокласників / Г.Г. Колінець // Обдарована дитина. – 1999. – № 5. – С. 29–39.
5. Косолапов В.В. Методология и логика исторического исследования / В.В. Косолапов. – К.: Вища школа, 1977. – 384 с.
6. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії / О.П. Мокрогуз. – Х.: Основа Тріада+, 2007. – 192 с.

УДК 371.13:93/94: 069.12

Снагощенко В.В.

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

МУЗЕЙНО-ОСВІТНІЙ РЕСУРС У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

У статті розкрито специфіка змістового аспекту професійної підготовки майбутнього

вчителя історії. Аналізується ідея залучення якісно нових ресурсів у процес його фахової підготовки. Одним з таких ресурсів є використання музейних засобів як скарбниці моральних і духовних здобутків народу, невмирущих традицій минулого. У статті йдеться про використання музейно-освітнього ресурсу у професійній підготовці майбутнього вчителя історії.

Ключові слова: музейно-освітній ресурс, професійна підготовка майбутнього вчителя історії, музейна педагогіка.

Снагощенко В.В. Музейно-образовательный ресурс в профессиональной подготовке будущего учителя истории. В статье раскрыта специфика содержательного аспекта профессиональной подготовки будущего учителя истории. Анализируется идея привлечения качественно новых ресурсов в процесс его специальной подготовки. Одним из таких ресурсов является использование музейных средств как сокровищницы моральных и духовных ценностей, традиций прошлого. В статье рассказывается об использовании музейно-образовательного ресурса в профессиональной подготовке будущего учителя истории.

Ключевые слова: музейно-образовательный ресурс, профессиональная подготовка будущего учителя истории, музейная педагогика.

Snahoschenko V. Museum and educational resources in the professional training of History teachers-to-be. The specificity of professional History teacher-to-be training contextual aspect requires the involvement of qualitatively new resources in the process of his professional training. One of such resources is the use of museum means as a treasure of people's moral and spiritual achievements, enduring traditions of the past. The use of museum and educational resources in the professional training of History teachers-to-be is considered in the article.

Key words: museum and educational resources, History teacher-to-be training, museum education.

В умовах інтеграції вітчизняної системи освіти в європейський освітній простір особливої актуальності набуває якісне викладання навчальних дисциплін гуманітарного циклу. Особливий акцент робиться на підготовці спеціалістів з історичних дисциплін, що сприяє якісному засвоєнню знань, розвитку критичного мислення, національної свідомості та патріотизму. Специфіка змістового аспекту професійної діяльності вчителя історії потребує залучення якісно нових ресурсів у процес його фахової підготовки. Одним з таких ресурсів є використання музейних засобів як скарбниці моральних і духовних здобутків народу, невмирущих традицій предків.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутнього вчителя закладено у працях В. Андрущенка, М. Боритка, С. Гончаренка, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Краєвського, В. Кременя, Г. Драйдена, Н. Ничкало, В. Огнев'юка, В. Орлова,